

ФУНКЦЫЯНАЛЬНЫЯ СТЫЛІ ЯК АБ'ЕКТ ВЫВУЧЭННЯ ДЫСЦЫПЛІНЫ «СТЫЛІСТЫКА І КУЛЬТУРА БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ»

Функцыянальныя стылі – гэта грамадска ўсвядомленыя, унутрана аб'яднаныя разнавіднасці мовы, якія абслугоўваюць працэс камунікацыі ў пэўнай сферы і дыктуюць выбар моўных сродкаў. Пры размежаванні стыляў улічваюцца як моўныя, так і нямоўныя (экстралінгвістычныя) фактары. Да моўных адносяцца лексічная напаяўняльнасць тэксту, яго марфалагічная адметнасць – структура слоў і словаформ, а таксама спецыфіка будовы словазлучэнняў і сказаў. Да апошніх, нямоўных, адносяцца: 1) сфера зносін (навуковая, вытворчая, культурная, спартыўная, палітычная, бытавая і інш.); 2) форма зносін (пісьмовая і вусная, маналагічная і дыялагічная); 3) змест інфармацыі; 4) мэта выказвання (паведамленне, канстатацыя, загад, просьба, сацыяльна-эстэтычнае ўздзеянне); 5) умовы зносін.

У стылістыцы беларускай мовы традыцыйна вылучаюць пяць стыляў: чатыры *кніжныя* (афіцыйна-справавы, навуковы, публіцыстычны, мастацкі) і *гутарковы*, або *размоўны*; часам у мовазнаўчай літаратуры вылучаюць шэсць стыляў, сярод якіх яшчэ адзін кніжны – канфесіянальны стыль, што звязана з павелічэннем колькасці рэлігійнай літаратуры на беларускай мове, а таксама з тым, што набажэнства ў многіх храмах вядзецца па-беларуску. Для ўсіх кніжных стыляў уласцівы наступныя рысы: падрыхтаванасць, абдуманасць, лагічнасць выкладу, матэрыялу, ужыванне тэрміналагічнай і абстрактнай лексікі, апавядальная інтанацыя, складаны сінтаксіс. Для гутарковага стылю характэрны экспромтнасць, неафіцыйнасць, эмацыянальнасць, спрошчаны сінтаксіс, выкарыстанне нелітаратурнай лексікі, а таксама нямоўных сродкаў перадачы інфармацыі – жэстаў, мімікі, рухаў.

Сучасны этап развіцця грамадства і мовы характарызуецца ўзаемапранікненнем стыляў. Перасячэнне, узаемаўплыў розных стылістычных пластоў выяўляецца як у пісьмовых тэк-



стах, так і ў асобных вусных выказваннях. Прычыны гэтай з’явы розныя, напрыклад, павышэнне ўзроўню адукацыі, актыўнасць сродкаў масавай інфармацыі, змена сацыяльнай структуры грамадства, змяненне эстэтычнага густу грамадства, культуры яго паводзін, у тым ліку культуры маўлення.

У межах кожнага функцыянальнага стылю можна вылучыць больш дробныя разнавіднасці мовы – падстылі. *Падстыль* – разнавіднасць пэўнага стылю, якая характарызуецца сукупнасцю, адборам і сістэмна-моўнай арганізацыяй сродкаў, уласцівай толькі пэўнаму тыпу тэкстаў. Так, у афіцыйна-справавым стылі ў залежнасці ад сферы выкарыстання тэкстаў вылучаюць канцылярскі, заканадаўчы і дыпламатычны падстылі, у навуковым – акадэмічны, вучэбна-навуковы/навучальны і навукова-папулярны, у публіцыстычным – газетна-публіцыстычны, радыё- і тэлежурналісцкі, аратарскі, у канфесіянальным – падстыль перакладаў кніг Бібліі, падстыль прапаведнікаў, агіяграфічны (ім апісваюцца жыцці святых) і падстыль царкоўных пасланняў, у гутарковым – пісьмовы/эпістальны і вусны падстыль. Трэба адзначыць, што пры вызначэнні падстыляў пад увагу бяруцца не асноўныя стылеўтваральныя фактары, а дадатковыя.

Усе стылі і падстылі беларускай мовы рэалізуюцца ў пэўных жанрах. *Жанр* – від тэксту, які вылучаецца ў межах таго ці іншага стылю ці падстылю, характарызуецца своеасаблівай кампазіцыйнай арганізацыяй матэрыялу і моўных сродкаў. Афіцыйна-справавы стыль прадстаўлены такімі жанрамі, як заява, аб’ява, даручэнне, службовы допіс, характарыстыка, аўтабіяграфія, справаздача, указ, пастанова і інш.; навуковы – манаграфія, дысертацыя, аўтарэферат, даклад, падручнік, навучальны дапаможнік, лекцыя, курсавая і дыпломная работа, рэферат, артыкул; публіцыстычны – інтэрв’ю, артыкул, хроніка, агляд, эсэ, рэпартаж, нарыс, фельетон, памфлет, карэспандэнцыя і інш.; канфесіянальны – прапаведзь, лісты царкоўныя, духоўная гутарка, надмагільнае слова; размоўны – гутарка, смс, тэлефонная размова, ліст і інш.

Што да мастацкага стылю, тут вылучаюцца ў адпаведнасці з трыма родамі літаратуры – эпасам, лірыкай, драмай – адпаведна тры падстылі: праяічны, паэтычны, драматургічны. У межах кожнага падстылю вылучаюцца жанры. Адзінае, што

Вітаю цябе, Натхненне!

трэба памятаць, што жанравая адметнасць таго ці іншага тэксту не вызначаецца па рыфмаванай ці нерыфмаванай мове (напрыклад, многія вершы М. Танка, Я. Сіпакова, А. Разанава і інш. аўтараў напісаны нерыфмаванай мовай, гэта – верлібры, пункціры, версэты, зномы і інш., Н. Гілевіч напісаў раман у вершах «Родныя дзеці»).

*Алена Багамолава
Вольга Гуліцкая*

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ